

مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد

دکتر محمدحواد توکلی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

زمستان ۱۳۹۸

توکلی، محمدجواد، ۱۳۵۱.

مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد / محمدجواد توکلی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۸.
دوازده، ۳۴۸ ص: جدول، نمودار. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۵۱۱: اقتصاد: ۳۸)

ISBN: 978-600-298-292-6

بها: ۴۰۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه. ص. [۳۲۹] - ۳۴۴: همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. اقتصاد -- فلسفه. ۲. Economics -- Philosophy. ۳. اقتصاد -- روش‌شناسی. ۴. Economics -- Methodology.

الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۳۳۰/۰۱

HB۷۷

۵۹۰۹۳۳۸

شماره کتابشناسی ملی

مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد

مؤلف: دکتر محمدجواد توکلی (عضو هیئت علمی موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره))

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۸

تعداد: ۳۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۳۲۱۱۱۱۰۰ - ۲۵ (تاسسات)

۳۲۱۱۱۳۰۰ (نمایر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱ - ۳۷۱۸۵)

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۶ - ۳۷۸۴۲۶۳۵ - ۲۵

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارآیی این گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی «ره» به انگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۵۱۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

این اثر به عنوان متن آموزشی درس «مبانی فلسفی و روش شناسی اقتصاد» برای دانشجویان رشته اقتصاد در مقطع کارشناسی قابل استفاده است. البته دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری اقتصاد و همچنین دانشجویان دکتری فلسفه اقتصاد اسلامی نیز می توانند از این اثر بهره مند شوند. از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می داند از تلاش های مؤلف محترم اثر، محمد جواد توکلی و نیز از تلاش های ارزیاب محترم اثر، حجت الاسلام والمسلمین حسن آقا نظری، سپاسگزاری کند.

فهرست مطالب

۱	مقدمه مجری
فصل ۱: چپستی و کارکرد مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد	
۵	۱. مقدمه
۶	۲. مفاهیم
۷	الف. مفهوم مبانی
۸	ب. مبانی معرفت‌شناختی اقتصاد
۸	ج. مبانی هستی‌شناختی اقتصاد
۹	د. مبانی ارزش‌شناختی اقتصاد
۹	ه. روش‌شناسی اقتصاد
۱۰	و. تمایز مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد
۱۳	۳. کارکردهای سه‌گانه مبانی فلسفی اقتصاد
۱۳	الف. کارکرد زمینه‌سازی
۱۳	ب. کارکرد تولیدی
۱۴	ج. کارکرد جهت‌دهندگی
۱۷	۴. مبانی فلسفی اقتصاد اسلامی
۱۷	۵. نتیجه‌گیری
۱۹	پرسش‌های فصل
۱۹	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل ۲: مبانی معرفت‌شناختی اقتصاد

۲۱	۱. مقدمه.....
۲۲	۲. چپستی و زمینه‌های بحث از مبانی معرفت‌شناختی اقتصاد.....
۲۴	۳. تأثیرپذیری دانش اقتصاد از مکاتب معرفت‌شناختی.....
۲۶	۴. ماهیت و قلمرو دانش اقتصاد.....
۲۶	الف. ماهیت دانش اقتصاد؛ از تدبیر منزل تا دانش انتخاب.....
۲۷	ب. قلمرو دانش اقتصاد.....
۲۸	۵. ابزار و منابع شناخت در اقتصاد.....
۳۰	۶. تفکیک اقتصاد اثباتی و هنجاری.....
۳۱	الف. اشکالات تمایز اقتصاد اثباتی و هنجاری.....
۳۳	ب. تمایز اقتصاد اثباتی، هنجاری و کاربردی.....
۳۴	ج. رابطه نظریه اقتصادی و ارزش.....
۳۷	۷. مامت قوانین اقتصادی.....
۳۷	۸. شرایط علمی و ذهنی تحقق شناخت اقتصادی.....
۴۰	۹. ملاک اعتبار نظریات اقتصادی.....
۴۰	الف. رابطه نظریات اقتصادی و واقعیت (صدق).....
۴۴	ب. ملاک موجه‌بودن معرفت اقتصادی.....
۴۵	۱۰. نتیجه‌گیری.....
۴۷	پرسش‌های فصل.....
۴۸	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل ۳: مبانی معرفت‌شناختی اقتصاد اسلامی

۴۹	۱. مقدمه.....
۵۰	۲. چپستی و زمینه‌های بحث از مبانی معرفت‌شناختی اقتصاد اسلامی.....
۵۱	۳. ماهیت و قلمرو اقتصاد اسلامی.....
۵۲	الف. تعریف اقتصاد اسلامی.....
۵۵	ب. قلمرو مطالعات اقتصاد اسلامی.....
۵۶	۴. تفکیک مکتب، نظام و علم اقتصاد اسلامی.....
۵۷	الف. مکتب اقتصاد اسلامی.....
۵۹	ب. علم اقتصاد اسلامی.....
۶۰	ج. نظام اقتصادی اسلام.....
۶۳	د. رابطه متقابل مکتب و علم اقتصاد اسلامی.....
۶۶	۵. امکان و شرایط تحقق علم اقتصاد اسلامی.....
۶۹	۶. رویکردهای اثباتی و هنجاری در اقتصاد اسلامی.....
۷۰	۷. ماهیت قوانین و سنن الهی در اقتصاد اسلامی.....

۷۱	۸. ابزار و منابع شناخت در اقتصاد اسلامی.....
۷۲	الف. منابع اجتهاد.....
۷۳	ب. جایگاه عقل و نقل در اقتصاد اسلامی.....
۷۴	۹. ملاک اعتبار معرفت اقتصاد اسلامی.....
۷۴	الف. واقع‌گرایی در اقتصاد اسلامی.....
۷۵	ب. ملاک توجیه نظریات اقتصاد اسلامی.....
۷۷	ج. ملاک اسلامی‌بودن نظریات اقتصاد اسلامی.....
۷۹	۱۰. نتیجه‌گیری.....
۸۱	پرسش‌های فصل.....
۸۱	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل ۴: مبانی هستی‌شناختی اقتصاد

۸۴	۱. مقدمه.....
۸۴	۲. چیستی و قلمرو مبانی هستی‌شناختی اقتصاد.....
۸۶	۳. از هستی‌شناسی دئیستی تا هستی‌شناسی تکاملی.....
۸۷	الف. الهیات دئیستی.....
۸۸	ب. طبیعت‌گرایی.....
۸۹	ج. رویکرد تکاملی.....
۹۰	۴. پیش‌فرض‌های هستی‌شناختی اقتصاد متعارف.....
۹۱	الف. خودمختاری فردی (فردگرایی انفرادی).....
۹۳	ب. عقلانیت اقتصادی.....
۹۴	ج. نظم خودجوش بازار.....
۹۶	۵. نظریه انتخاب عقلایی و نقدهای آن.....
۹۶	الف. بعد توصیفی و هنجاری عقلانیت اقتصادی.....
۹۸	ب. برداشت‌های مختلف از انتخاب عقلایی.....
۹۸	سازگاری درونی.....
۱۰۰	بیشینه‌سازی نفع شخصی.....
۱۰۰	بیشینه‌سازی ترجیحات.....
۱۰۱	ج. شرایط سه‌گانه انتخاب عقلایی.....
۱۰۳	د. نقدهای نظریه انتخاب عقلایی متعارف.....
۱۰۵	۶. تأثیرپذیری انتخاب از نهادها.....
۱۰۵	الف. نظریه عقلانیت محدود.....
۱۰۷	ب. نظریه ساختارگرایی.....
۱۰۸	ج. نظریه هنجارهای اجتماعی.....
۱۰۹	۷. علیت و گرایش‌های علی در اقتصاد.....

۱۱۲	۸. نتیجه‌گیری
۱۱۳	پرسش‌های فصل
۱۱۳	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل ۵: مبانی هستی‌شناختی اقتصاد اسلامی

۱۱۵	۱. مقدمه
۱۱۶	۲. از طبیعت‌گرایی تا هستی‌شناسی توحیدی
۱۱۷	۳. پیش‌غرض‌های هستی‌شناختی اقتصاد اسلامی
۱۱۷	الف. تعامل فردگرایی و کل‌گرایی
۱۱۹	ب. عقلانیت تکامل‌یافته
۱۲۰	ج. سازوکار اخلاقی مکمل سازوکار بازار
۱۲۱	۴. نظریه انتخاب عقلایی در اقتصاد اسلامی
۱۲۱	الف. نظریه‌های مطلوبیت‌گرایانه انتخاب عقلایی اسلامی
۱۲۴	ب. نظریه‌های انتخاب عقلایی غیرمطلوبیت‌گرایانه
۱۲۷	۵. تحلیل نظریه‌های انتخاب عقلایی اسلامی
۱۲۹	الف. ترجیحات اساسی اقتصادی
۱۳۱	ب. انسان اقتصادی مسلمان
۱۳۳	۶. سنت‌ها و سازوکارهای اقتصادی و فرااقتصادی
۱۳۳	الف. هدایت‌تکوینی و تشریعی
۱۳۴	ب. سنت‌ها و قوانین اقتصادی
۱۳۵	ج. قانونمندی‌ها و سازوکارهای اخلاقی
۱۳۶	۷. نتیجه‌گیری
۱۳۷	پرسش‌های فصل
۱۳۸	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل ۶: مبانی ارزش‌شناختی اقتصاد

۱۳۹	۱. مقدمه
۱۴۰	۲. مفهوم و قلمرو مبانی ارزش‌شناختی اقتصاد
۱۴۱	۳. رابطه اخلاق و اقتصاد
۱۴۲	الف. از رابطه نهاد اخلاق و اقتصاد تا تعامل دانش اخلاق و اقتصاد
۱۴۳	ب. زمینه‌های مطالعاتی اخلاق و اقتصاد
۱۴۴	اول. اخلاق تحلیلی اقتصادی
۱۴۵	دوم. اخلاق هنجاری اقتصادی
۱۴۷	سوم. اخلاق کاربردی اقتصادی و حرفه‌ای
۱۴۹	چهارم. اخلاق توصیفی اقتصادی

۱۵۰	۴. مفهوم‌شناسی ارزش و سنخ‌شناسی کاربردهای آن در اقتصاد
۱۵۴	۵. کانال‌های ورود ارزش در نظریات اقتصادی
۱۵۷	۶. مفاهیم پایه ارزشی در اقتصاد
۱۵۹	الف. رفاه
۱۶۰	ب. کارایی
۱۶۳	ج. آزادی
۱۶۴	د. عدالت و برابری
۱۶۶	۷. ارزش‌های نهفته در نظریه عرضه و تقاضا
۱۶۶	۱. عقلانیت اقتصادی به‌مثابه یک فرض ارزشی
۱۶۹	۲. تقابل خودگرایی و دیگرگرایی
۱۷۱	۳. ناکید بر دست‌نامرئی بازار و غفلت از دست‌نامرئی اخلاق
۱۷۲	۸. ارزش‌های نهفته در نظریه بازار رقابت کامل (آزادی، کارایی، عدالت)
۱۷۷	۹. ارزش‌های نهفته در اقتصاد رفاه
۱۸۰	مطلوبت‌گرایی به‌مثابه مکتب اخلاقی اقتصاد رفاه
۱۸۳	خودگرایی و دیگرگرایی در اقتصاد رفاه
۱۸۴	اصل حداقل خیرخواهی
۱۸۴	مفهوم کارایی در اقتصاد رفاه
۱۸۵	مفهوم عدالت در اقتصاد رفاه
۱۸۷	ارزش آزادی در اقتصاد رفاه
۱۸۸	ارتباط بازار رقابت کامل و کارایی
۱۸۹	گسترش ارزش‌دآوری‌های اقتصاد رفاه در دیگر مطالعات اقتصادی
۱۹۰	از تحلیل مهندسی تا تحلیل ارزشی در سیاست‌گذاری اقتصادی
۱۹۲	رتبه‌بندی اهداف اقتصادی
۱۹۳	۱۰. ارزش‌های نهفته در اقتصاد توسعه
۱۹۹	۱۱. رفتارهای خیرخواهانه
۲۰۱	۱۲. نتیجه‌گیری
۲۰۳	پرسش‌های فصل
۲۰۴	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل ۷: مبانی ارزش‌شناختی اقتصاد اسلامی

۲۰۵	۱. مقدمه
۲۰۶	۲. کارکرد اخلاق در اقتصاد اسلامی
۲۰۸	۳. رابطه اخلاق و اقتصاد اسلامی
۲۱۱	۴. زمینه‌های مطالعاتی اخلاق و اقتصاد اسلامی، از اخلاق هنجاری تا اخلاق حرفه‌ای و کاربردی
۲۱۲	۵. مفهوم‌شناسی ارزش در اقتصاد اسلامی

۲۱۴	الف. ارزش حقیقی و غیر حقیقی
۲۱۸	ب. سلسله مراتب ارزش
۲۱۹	ج. عدم نسبیت ارزش‌ها
۲۲۱	۶. ارزش‌های محوری در اقتصاد اسلامی
۲۲۱	الف. حیات طیبه
۲۲۲	ب. رفاه
۲۲۲	ج. کارایی
۲۲۳	د. آزادی
۲۲۵	ه. عدالت و برابری
۲۲۷	و. ارزش انسان و طبیعت
۲۲۸	۷. ورود ارزش‌ها در علم اقتصاد اسلامی
۲۲۸	الف. از عقلانیت ناقص تا عقلانیت تکامل یافته
۲۳۰	ب. رابطه اخلاق و عقلانیت در اقتصاد اسلامی
۲۳۱	۸. ورود ارزش‌ها در سیاست‌گذاری اقتصادی
۲۳۱	الف. مکتب اخلاقی اسلام و ملاحظات ارزش‌دآوری در سیاست‌گذاری‌ها در اقتصاد اسلامی
۲۳۵	ب. رتبه‌بندی اهداف اقتصادی
۲۳۷	۹. ورود نظام‌مند ارزش‌ها در اقتصاد اسلامی
۲۳۹	۱۰. نتیجه‌گیری
۲۴۱	پرسش‌های فصل
۲۴۲	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل ۸: روش‌شناسی اقتصاد

۲۴۳	۱. مقدمه
۲۴۴	۲. چستی روش‌شناسی اقتصاد و قلمروهای مطالعاتی آن
۲۴۸	رابطه روش‌شناسی و مبانی فلسفی اقتصاد
۲۴۹	۳. سیر تحول مکاتب روشی در اقتصاد
۲۵۰	الف. اثبات‌گرایی
۲۵۱	ب. تأییدگرایی
۲۵۳	ج. ابطال‌گرایی
۲۵۵	د. پارادایم‌گرایی
۲۶۱	ه. کارکردگرایی
۲۶۳	و. خطابه‌گرایی
۲۶۶	۴. مفهوم نظریه و مدل در اقتصاد
۲۷۱	۵. روش‌های استدلال در اقتصاد
۲۷۳	الف. روش قیاس

۲۷۵	ب. روش استقرار.....
۲۷۷	ج. روش فرضیه‌ای - قیاسی.....
۲۷۹	د. روش پس‌کاوی.....
۲۸۱	ه. روش تمثیل (خطابی).....
۲۸۲	از پلورالیسم روشی تا ضد روش در اقتصاد.....
۲۸۳	۶. تکنیک‌های نظریه‌پردازی در اقتصاد.....
۲۸۳	الف. کارکرد فروض در نظریه.....
۲۸۴	ب. ایزوله کردن و بازتعریف مجدد متغیرها.....
۲۸۵	ج. نقش فرمالیسم و ریاضیات در نظریه‌پردازی در اقتصاد.....
۲۸۷	۷. مشکلات روشی در آزمون نظریات اقتصادی.....
۲۸۹	۸. نتیجه‌گیری.....
۲۹۱	پرسش‌های فصل.....
۲۹۱	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل ۹: روش‌شناسی اقتصاد اسلامی

۲۹۳	۱. مقدمه.....
۲۹۴	۲. چپستی روش‌شناسی اقتصاد اسلامی.....
۲۹۵	۳. دانش اصول فقه و روش استنباط.....
۲۹۸	۴. روش‌های نظریه‌پردازی در اقتصاد اسلامی.....
۳۰۰	الف. روش استنباطی.....
۳۰۰	ب. روش کشفی.....
۳۰۱	ج. روش تأسیسی.....
۳۰۳	د. روش قیاسی.....
۳۰۴	ه. روش استقرار.....
۳۰۶	و. روش فرضیه‌ای - قیاسی.....
۳۰۶	ز. روش پس‌کاوی.....
۳۰۶	۵. تمایز روش‌شناسی مکتب و علم اقتصاد اسلامی.....
۳۰۷	۶. روش‌شناسی مکتب اقتصادی اسلام.....
۳۰۷	الف. روش استنباط مستقیم.....
۳۰۷	ب. روش کشفی شهید صدر (کشف غیرمستقیم).....
۳۰۸	چگونگی روش کشفی.....
۳۱۰	حجیت روش کشفی.....
۳۱۰	الف. عدم نیاز به حجیت.....
۳۱۱	ب. ظهور مجموعی احکام در قالب نظریه.....
۳۱۱	ج. حجیت نظریات بر مبنای انسداد باب علم.....

۳۱۲	د. حجیت براساس منطق استقراء.....
۳۱۳	ه. دلالت التزامی احکام بر نظریات.....
۳۱۳	منطقه الفراغ مکتب اقتصادی و روش نظریه پردازی در آن.....
۳۱۵	مخاطرات روش کشفی.....
۳۱۶	ج. روش کشف مستقیم.....
۳۱۷	روش طبقه بندی نصوص اقتصادی و تحلیل عقلی آنها.....
۳۱۷	روش کشفی سه گانه.....
۳۱۸	حجیت روش کشف مستقیم.....
۳۱۹	۷. روش شناسی علم اقتصاد اسلامی.....
۳۱۹	الف. روش استقرایی.....
۳۲۰	ب. روش قیاسی.....
۳۲۱	ج. روش فرضیه ای - قیاسی.....
۳۲۲	۸. تکلیک های نظریه پردازی در اقتصاد اسلامی.....
۳۲۲	الف. جایگاه و کاربرد فروض در نظریه پردازی اقتصاد اسلامی.....
۳۲۴	ب. جایگاه مدل سازی در روش شناسی اقتصاد اسلامی.....
۳۲۵	د. جایگاه ریاضیات در اقتصاد اسلامی.....
۳۲۶	۹. اعتبارسنجی نظریات علمی اقتصاد اسلامی.....
۳۲۹	۱۰. جایگاه تجربه در اعتبارسنجی نظریات اقتصاد اسلامی.....
۳۳۱	۱۱. نتیجه گیری.....
۳۳۲	پرسش های فصل.....
۳۳۲	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۳۳۳	منابع.....
۳۵۱	نمایه اصطلاحات.....

مقدمه مجری

دانش اقتصاد همواره تحت تأثیر مکاتب فلسفی و روش‌شناسی قرار داشته است. هرچند اقتصاددانان در خلال نوشته‌های خود به مباحث فلسفه و روش‌شناسی اقتصاد پرداخته‌اند؛ حوزه مطالعاتی «فلسفه اقتصاد» در دهه‌های اخیر بسط و گسترش یافته است. این مطالعات حاوی تحلیل فلسفی و تاریخی نظریات اقتصادی با نگاهی درجه دوم است. فیلسوفان اقتصاد با بحث از مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد سعی در بهبود درک اقتصاددانان از مشکلات پیش‌روی نظریه‌پردازی در دانش اقتصاد دارند. دغدغه فیلسوفان اقتصادی این است که دلایل کامیابی یا ناکامی اقتصاددانان در تبیین و پیش‌بینی واقعیت‌های اقتصادی و ارائه سیاست برای حل مشکلات اقتصادی را دریابند. از نگاه ایشان، ناتوانی اقتصاددانان در تبیین و پیش‌بینی دقیق مسائل و مشکلات اقتصادی و همچنین ارائه راه‌حل‌های مناسب برای مواجهه با مشکلات اقتصادی تحت تأثیر انگاره‌های فلسفی و روشی حاکم بر نظریه‌پردازی در دانش اقتصاد قرار دارد. نتیجه بررسی‌های درجه دو و انتقادی فیلسوفان اقتصادی بر قالب عناوینی همچون «فلسفه اقتصاد»، «روش‌شناسی اقتصاد» و همچنین «مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد» ارائه شده است.

کتاب پیش‌رو تلاش دارد تا با بیانی ساده و روان، مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد را تبیین کند. در این بررسی بین مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد متعارف و اقتصاد اسلامی تفکیک شده است. براساس دسته‌بندی ارائه شده در این کتاب، مباحث مرتبط با مبانی فلسفی اقتصاد در قالب سه دسته از مبانی معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی و ارزش‌شناختی جای می‌گیرند. مبانی معرفت‌شناختی نظریات اقتصادی بیانگر برداشت نظریه‌پردازان اقتصادی از

هویت‌شناخت‌های معتبر در اقتصاد می‌باشد. مبانی هستی‌شناختی اقتصاد منعکس‌کننده لنز وجودی اقتصاددانان نسبت به وجودهای هستی (شامل خداوند، جهان و انسان) است. مبانی ارزش‌شناختی اقتصاد نیز نشان‌دهنده رویکرد ارزشی اقتصاددانان می‌باشد. روش‌شناسی اقتصاد نیز به بررسی روش تدوین و ارزیابی نظریات و مدل‌های اقتصادی می‌پردازد.

در این اثر رویکردی تطبیقی به مباحث فلسفه اقتصاد اسلامی و متعارف داریم. در این چارچوب، مباحث مرتبط با مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد متعارف و اقتصاد اسلامی با توجه به تمایزات موجود هم در حوزه نگرش‌های فلسفی و هم تفاوت میان دو حوزه دانشی اقتصاد متعارف و اقتصاد اسلامی، بسط یافته است. علیرغم استفاده از رویکرد مقایسه‌ای، مباحث مرتبط با مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد متعارف و اسلامی به تفکیک در قالب فصول مجزا بیان شده‌اند. در حالی که فصل اول کتاب به مباحث کلی در زمینه چیستی و کارکرد مبانی فلسفی اقتصاد اختصاص دارد، فصل دوم و سوم به ترتیب به تبیین مبانی معرفت‌شناختی اقتصاد متعارف و اقتصاد اسلامی می‌پردازد. فصول چهارم و پنجم به ترتیب مبانی هستی‌شناختی اقتصاد متعارف و اسلامی را بررسی می‌کنند. در فصل ششم و هفتم مبانی ارزش‌شناختی اقتصاد متعارف و اسلامی بررسی شده است. بالآخره مباحث روش‌شناسی اقتصاد متعارف و اسلامی به ترتیب در فصول هشتم و نهم کتاب ارائه شده است.

این کتاب بر اساس سرفصل‌های مصوب وزارت علوم تحقیقات و فناوری برای درس «مبانی فلسفی و روش‌شناسی اقتصاد» به عنوان درس عمومی دوره کارشناسی اقتصاد نگاشته شده است. هرچند کتاب برای دانشجویان کارشناسی اقتصاد نوشته شده ولی مباحث آن قابل استفاده برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری اقتصاد و فلسفه اقتصاد اسلامی نیز می‌باشد. در تنظیم مطالب کتاب سعی شده مباحث با بیانی ساده و روان ارائه شود و کمتر از اصطلاحات پیچیده فلسفی استفاده شود. البته در پاره‌ای از موارد که چاره‌ای جز ورود به مباحث فلسفی نبوده، تلاش شده تا با تعریف روشن اصطلاحات فلسفی، زمینه فهم بهتر مباحث فراهم شود. جا دارد نهایت تشکر خود را از تمامی کسانی که در تدوین این کتاب اثرگذار بودند، ابراز دارم. از آنجا که تدوین این اثر نتیجه دوره‌های مختلف تدریس دروس فلسفه اقتصاد در موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام و سایر مراکز حوزوی و دانشگاهی بوده، مباحث این اثر از نکته‌سنجی‌های استادان همکار و همچنین دانش‌پژوهان دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد

و دکتری اقتصاد و فلسفه اقتصاد اسلامی تاثیر پذیرفته است. جا دارد از نکته‌سنجی‌های عالمانه حضرت آیت‌الله حسن‌آقا نظری که هم در نقش استاد و هم ارزیاب اثر به بهبود آن کمک کردند، تشکر کنم. همچنین لازم می‌دانم تشکر خود را از اعضای شورای علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، به‌ویژه حجج اسلام دکتر سیدرضا حسینی، دکتر علیرضا لشکری، دکتر محمدحسین کرمی، دکتر سیدعباس موسویان، دکتر محمد رضا یوسفی و همچنین مسئولان آن پژوهشگاه ابراز دارم. در این راستا از تلاش‌های جناب آقای سیدمحمد امام که با پیگیری‌های خود فرایند تدوین و عرضه را تسهیل کردند، نیز تشکر می‌کنم. بی‌شک هیچ اثری خالی از اشکال نیست. امیدوارم که خوانندگان محترم اثر با اهدای اشکالات کتاب به بهبود آن در ویرایش‌های بعدی کمک کنند.